

El mas Ribot a la primera dècada d'aquest segle. Residència del marquès de Camps, fou restaurat per l'arquitecte Francesc d'A. Garcia i Corrons (1844-1882).

Salt i el marquès de Camps: un cas de caciquisme

JORDI PONS
Mª ÀNGELS ADROER

L'octubre de 1986 l'Ajuntament de Salt aconseguí incorporar al seu Arxiu Històric el fons documental del marquès de Camps. Aquest pas fou decisiu per a la recuperació d'aquest arxiu patrimonial. Fins llavors estigué al Mas Ribot, casa pairal dels marquesos a Salt, en un estat de deteriorament avançat. Ara fa 10 anys un incendi, i després les pluges i les humitats, ocasionaren greus desperfectes a la documentació; gairebé 3/4 parts del fons quedaren destruïdes.

La tasca de salvament, ordenació i classificació ha estat molt difícil, perquè el seu estat era lamentable. La major part dels documents estaven cremats, parcialment o totalment. D'altres van quedar destruïts per les humitats. I encara ara s'ha d'anar amb compte a l'hora de consultar-los, per evitar malmetre'ls més.

De tota manera, malgrat haver sofert aquestes vicissituds, actualment el fons es troba a l'Arxiu Municipal de Salt i classificat seguint una ordenació temàtica¹.

L'apartat de documentació familiar i patrimonial és el més voluminós, però està força delmat.

Cronològicament abasta els segles XVIII-XX, tot i que es conserven registres fets al segle passat de documents dels segles XIII al XVIII. Cal destacar dins d'aquest apartat la correspondència (XVIII-XX), que és d'àmbit familiar, d'administració i rendiment del patrimoni, polític, peticions fetes al marquès de Camps a fi d'aconseguir ajut econòmic i/o algun càrrec o col·locació.

Un altre dels apartats més destacables és el que agrupa totes les revistes, fulletons i fulls volants, la major part dels quals fan referència a temes agraris.

En el seu estat original l'arxiu del

Carles de Camps i d'Olzinelles (1860-1939), segon marquès de Camps, en una pintura que es conserva a l'Institut Agrícola de Sant Isidre de Barcelona.

marquès de Camps hagués constituït un dels fons patrimonials agraris més importants de les nostres comarques. Actualment, aquest 25% de documentació que s'ha pogut conservar resta obert a possibles consultes a l'abast de tothom.

Els marquesos de Camps

La família Camps aconseguí reunir un important patrimoni agrari a través d'una bona política matrimonial². Els seus dominis s'estenien, encara en la primera meitat del segle XX, per l'Alt i Baix Empordà, el Gironès³, l'Alt Penedès i l'Anoia.

Tenint en compte la importància de l'agricultura, encara en les primeres dècades del XX, la possessió

d'aquest patrimoni és el que dóna a la família Camps tot el poder polític, econòmic i social, sobretot des de la segona meitat del segle XIX fins a l'acabament de la Guerra Civil, el 1939, quan mor Carles de Camps.

De tota manera, els avantpassats tingueren també el seu protagonisme. Al segle XVII Rafael de Camps i el seu nét Narcís de Camps i Amat lluitaren en defensa de la ciutat de Girona contra els francesos, als setges de 1668, 1684 i 1692. Francesc de Camps i de Font participà en la guerra de 1773 a 1775 i Josep Ramon de Camps i Avinyó tingué un destacat paper en els setges de Girona de l'any 1808⁴.

Pelagi de Camps i de Matas (Figueres, 1828 - Barcelona, 1889) ben aviat entrà en la política com a militant del partit conservador. Es

casà amb Concepció d'Olzinellas i de Tos, la qual incrementà el patrimoni existent amb l'aportació d'importants propietats vitivinícoles a l'Alt Penedès i l'Anoia.

A final del segle XIX, concretament als anys 1872-1875, Pelagi de Camps era el primer contribuent de la província de Girona i el vuitè de Catalunya; el seu nét, Jordi de Camps i de Casanova, continuava essent el propietari més gran de les comarques gironines l'any 1959, amb la possessió de 3.821 ha.⁵

Pelagi de Camps fou un home preocupat per l'agricultura i pels avenços tècnics agrícoles, i aquest fet queda reflectit en l'explotació del seu patrimoni. El Mas Ribot de Salt —recordem que era la casa pairal— fou una granja experimental on s'utilitzaren la maquinària i

HISTÒRIA

eines agrícoles més modernes i s'hi aplicà la tecnologia més avançada. Aquest interès per l'agricultura queda també reflectit a través de la seva projecció pública: fou soci fundador de l'IACSI, el qual presidí els anys 1872-75 i 1882-89, i Comissari Regi d'Agricultura de la província de Girona, l'any 1867.

És destacable també la seva tasca política (en més d'una ocasió fou diputat i senador per Girona) i la seva participació en la direcció d'entitats bancàries⁶. El 1876 el papa Pius IX volgué premiar el seu treball i defensa dels interessos de l'Església, sobretot en les primeres Corts de la Restauració, i li concedí el títol de marquès.

Tots aquests fets influïren de manera directa en la projecció polític-social del seu fill, Carles de Camps i d'Olzinellas (Girona 1860-Sant Sebastià 1939), segon marquès de Camps, que es destacà també per ésser un polític conservador, molt imbuït d'idees religioses i gran defensor del regionalisme. Aquest fet el portà a militar a la Lliga Regionalista, en la qual fou un destacat dirigent⁷.

Entre la ideologia i la pràctica política de Carles de Camps trobem una contradicció permanent. La Lliga s'oposava al caciquisme i a la maquinària corrupta dels partits dinàstics, però ell influí directament en els seus electors i les peticions de vots foren constants, als amics,

a les màximes autoritats locals... demanant-los que influïssin en els compromissaris a fi d'obtenir la victòria electoral. Però aquests recolzaments no van ser mai gratuïts. A canvi de donar-li el vot, li demanaren tota mena de favoritismes i influències. Per exemple, el 29 d'abril de 1901 el marquès de Camps rep una carta de Leandre Plan-diura, un amic seu, dient-li que "salvo en el caso de presentarse un carlista, haré cuanto pueda para que triunfe la candidatura de usted ya que será su triunfo un honor nuestro..." El mateix any, rebé una altra carta escrita per Josep Solà i Pujol de Sant Feliu de Pallerols, en la qual li confirmava que li donaria el seu vot i que els seus amics recolzaven també la seva candidatura. A canvi, però, li demanava que el recomanés per ésser elegit fiscal municipal. El 25 de juny de 1909 l'escriu J.M. Masramon agraint-li les recomanacions que féu en favor d'uns guàrdies civils que ell li havia indicat. Una altra d'aquest tipus és la d'Hilari Papell, de Sant Feliu de Codines, del dia 17 d'abril de 1920, que li demana que el recomani a la Diputació de Barcelona a fi d'aconseguir una feina⁹.

La tasca política de Carles de Camps queda també reflectida en l'agricultura. Com a enginyer forestal es preocupà de la modernització de l'agricultura i introducció dels avenços tècnics i científics, fet que

queda demostrat en els articles i discursos, i en els càrrecs que detení¹⁰. Va escriure diverses obres sobre el tema: *En el reino vegetal no existen individuos* (1885), *Influencia de la cuenca del Llobregat en el desarrollo de la agricultura e industria catalanas* (1897), *Cuestión corchera*, IACSI, (1900), *Un caso de fasciación* (1902), *Remaderia en general y Industrias que poden derivarse d'ella* (1906), *Política agraria* (1915)...

El marquès de Camps fou una persona il·lustrada i culta, amb preparació científica: fou acadèmic de botànica en la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, el 1930. A més de les obres de caràcter científic, en publicà d'altres de caràcter literari: *Del meu sarró* (1912), *Cortal marí* (1912), *Toia virolada* (1915), *Floren* (1923), i *Sonatinas*.

Carles de Camps i d'Olzinellas es retirà de la política amb la dictadura de Primo de Rivera, l'any 1924. El 1936 s'exilià a Sant Sebastià a causa de la guerra, i morí allà, el 1939, abans que s'acabés.

Salt i el marquès de Camps

El marquesos de Camps tingueren una gran influència en la vida saltenca, la qual s'originava a partir del seu extens patrimoni, és a dir, del seu poder econòmic; posseïa el

Els marquesos de Camps posseïen el 40% de les terres del municipi de Salt.

Carles de Camps i d'Olzinelles era el primer contribuent de Salt. Les autoritats locals hi recorrien sovint per solucionar contenciosos amb l'administrador central.

40% de les terres del municipi. La seva influència s'estenia a dos nivells: sobre els nombrosos pagesos que eren arrendataris de les seves terres ¹¹ i sobre els propietaris i classes benestants, dels quals fou el cap indiscutible i tingueren interessos comuns a defensar com

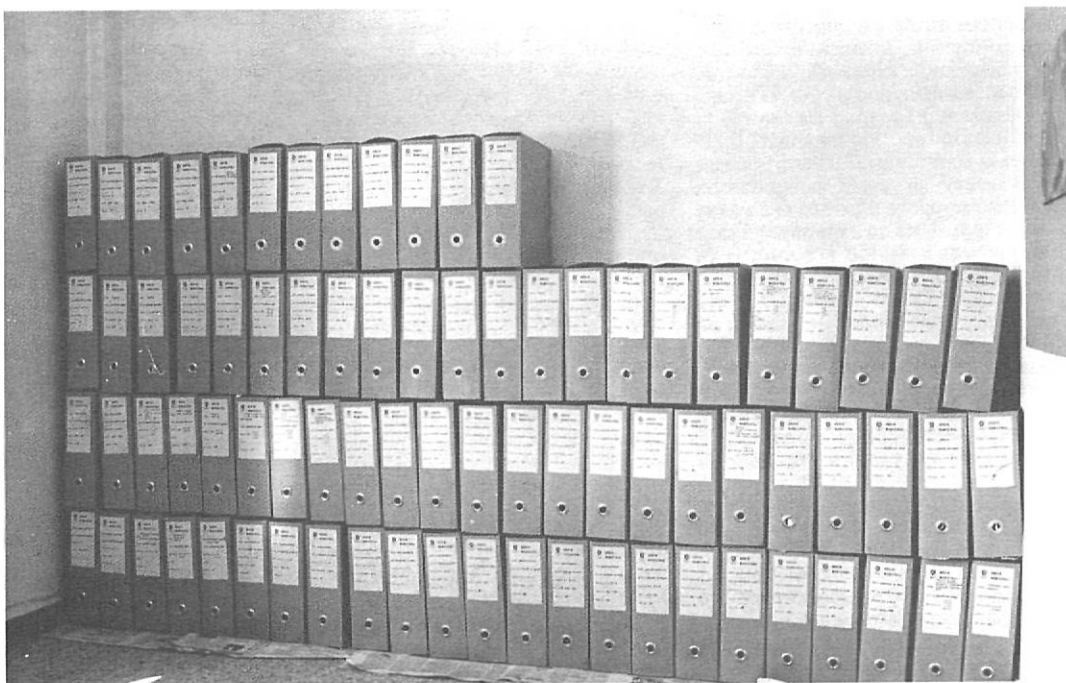
la conservació de la propietat, el manteniment de l'ordre establert i el cobrament puntual de les rendes de la terra. Per aconseguir-ho l'eina més adient era tenir el control de l'ajuntament. Calia evitar per tots els mitjans que estigués en mans d'una força política que subvertís

l'ordre establert (llegeixi's republicans), i la manera més fàcil d'aconseguir-ho era el frau electoral, la coacció i/o la compra de vots.

Per tot plegat, al marquès li calia estar ben informat de la situació político-social del poble. A través de la correspondència que ens ha restat de Carles de Camps, comprovem que el secretari de l'Ajuntament, Rafael Turon, l'escrivia periòdicament. Cal fer constar que Turon estigué més de 50 anys, fins al 1931, en l'exercici d'aquest càrrec, i els seus coneixements de la vida municipal devien ser molt amplis. L'administrador de les seves terres a Salt era un altre dels lleials confidents. També rebia cartes dels diferents alcaldes, regidors, propietaris ¹².

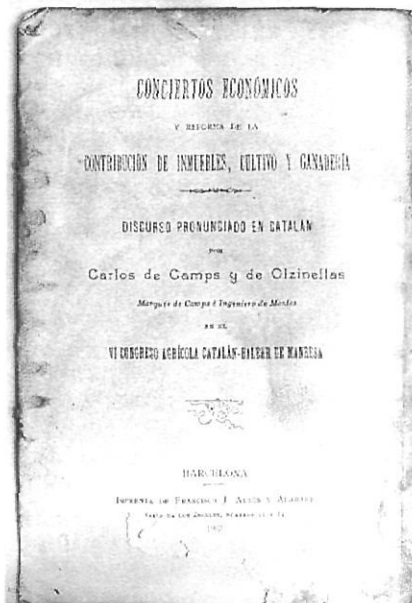
És evident que el marquès de Camps exercí pressió electoral, la qual queda reflectida en els incidents que hi hagueren a Salt el dia de les eleccions de l'any 1916. En la casa del tinent d'alcalde, situada just davant del col·legi electoral, es reuniren el marquès de Camps i els principals propietaris i fabricants del poble. Segons el diari *El Autonomista*, allà es produí «una de las coacciones más agudas que se conocen para dejar a los electores sin garantías constitucionales que amparan los derechos del ciudadano, porque incluso la seguridad personal está allí en poder del feudal y sus secuaces...». I continuava dient: «allí se compraban votos y se entregaban papeletas a los arrendata-

CARLES MITJA

Els lligalls documentals de la família dels marquesos de Camps han estat dipositats a l'Arxiu Municipal de Salt.

CARLES MITJA

rios del señor Marqués y candidaturas a los obreros de la fábrica, que luego eran vigilados desde la escalera del colegio electoral para que no pudieran cambiarlas de acuerdo con su manera de pensar»¹³. Per al *Diario de Gerona*, en canvi, el que succeï fou que « *fueron muchos los electores a saludarle (referint-se al Marqués) y a recibir impresiones de la elección*»¹⁴.

No podem oblidar, però, el paper que tingué Carles de Camps en la gestió d'alguns interessos generals de Salt. Les autoritats locals hi recorrien sovint per solucionar contenciosos amb l'administració cen-

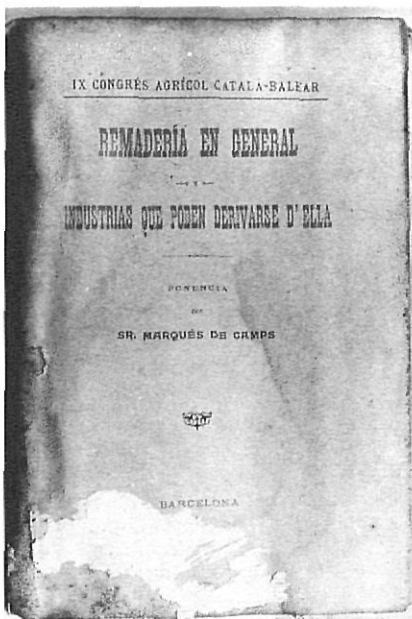
tral; ell, amb els seus contactes i influències, era un mitjà molt vàlid. Així es preocupà de la declaració d'utilitat pública de la carretera de Salt a Sant Gregori, de l'obertura d'una estació telegràfica, de les escoles públiques, etc., però sobretot de la canalització del riu Ter, a fi d'evitar inundacions.

Aquesta influència en el poble de Salt anà decreixent a partir dels anys deu, quan el partit republicà començà a tenir més força. Les velles pràctiques de frau electoral ja no servien i els republicans guanyaren les eleccions municipals de l'any 1920.

El Marqués de Camps exercí una influència decisiva sobre comarques senceres; se serví de les classes benestants i dels petits propietaris que controlaven els ajuntaments per aconseguir els seus interessos. Fèu una pressió constant sobre pagesos i obrers per obtenir el seu vot. En la seva actuació com a cacic se serví de la seva «influència en l'administració, del silenci i consentiment del poder judicial i de l'església, i de la clara complicitat dels funcionaris i de les forces de l'ordre públic»¹⁵.

En definitiva, però, cal entendre que el domini i l'autoritat que arribà a exercir el marquès de Camps està inscrit en la tònica general de la societat rural catalana de l'època de la Restauració¹⁶.

CARLES MITJA

El Marqués de Camps era membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i publicà diverses obres, tant de caràcter científic com literari.

Jordi Pons i Mª Àngels Adroer són Llicenciats en Història.

NOTES

1. Pere Gifre i M. Àngels Adroer, «Arxius privats i arxius patrimonials a Catalunya», ponència presentada a les *I Jornades d'Arxivística de Catalunya*, Ribes de Freser, maig 1987 (en premsa).

2. Cal destacar els patrimonis Matas i Avinyó de Figueres i Peralada, respectivament, i el patrimoni Olzinellas, repartit entre Alt Penedès i l'Anoia. Tots ells s'aconseguien a través de «bons casaments».

3. Helena Estalella, «La gran propietat a les comarques gironines» a *Recerques*, 16, pàg. 69-92; distribueix les propietats de Jordi de Camps i Casanovas, el 1957-59, en els següents municipis de les comarques gironines i s'adjunta també l'extensió d'àrees: Bellcaire (8.433'66), Bescanó (5.752'92), Camós (5.826'42), Campllong (895), Canet d'Adri (2.940), Espolla (239.456'27), Esponellà (1.740'96), El Far (783'24), Figueres (249'01), Fontanilles (936), Fornells de la Selva (1.498'36), Girona (10'93), Gualta (2.965'48), Palafrugell (5.449'51), Palau-saverdera (15.779'41), Palau-sator (2.416'98), Pau (1.049'76), Quart (3.765), Salt (20.178'38), Santa Eugènia de Ter (2.895'40), Santa Pau (3.335'11), Sant Climent Sescebes (22.955'17), Siurana (1.458'81), Torroella de Fluvià (14.641'96), Torroella de Montgrí (88), Vilademuls (8.099), Vilamacolum (2.342'81), Vilatenim (4.100'01) i Vilobí d'Onyar (2.056'17).

4. Marquès de Montoliu, *Necrologias para honrar la memoria de los Marqueses de Camps i de Monistrol*, IACSI, Barcelona, 1890.

5. Vegeu Josep Clara, *El Federalisme a les comarques gironines, 1868-74*, Diputació de Girona, 1986; Rosa Congost, «Notes sobre la propietat de terra a les comarques gironines durant la segona meitat del segle dinou» a *Estudi General*, Revista del CUC, núm 1, vol. 1, Girona 1981, pàg. 211-221, que ens donen una llista extreta del BOPG, del 28-02-1872 i 19-11-1875, respectivament, dels 50 primers contribuents per immobles, o sigui, propietat rústica i urbana. Dades sem-

blants les podem trobar a Borja de Riquer, «Burgesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració», a *L'Avenç*, 85, setembre 1985. També Helena Estalella, ob. cit., fa un estudi de la propietat a les nostres comarques utilitzant l'amirallament de la riquesa rústica dels anys 1957-59.

6. Pelagi de Camps fou Diputat Provincial per Barcelona els anys 1858-1860-1871-1874; Diputat a Corts per Figueres l'any 1863; Diputat a Corts per Girona el 1867-1876-1879; Senador per Girona de l'any 1881 al 1885; Vocal de la Junta organitzadora dels Sometents a la província de Girona l'any 1884. El 1867 presidí la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat Barceloní i el 1868 la Caixa Provincial de Maternitat.

7. Tot i que inicià la seva carrera política en el partit conservador, essent el 1891 President de la Diputació de Girona com a representant d'aquest partit, després passà a militar a la Lliga. Per aquest partit fou Diputat per Olot els anys 1900-1902; per Barcelona el 1916; per Igualada el 1918. També va ser Senador per Girona els anys 1903-1905 i 1919-1923. A més fou vocal per la província de Girona dels Sometents Armats de Catalunya.

8. El 1902, essent Diputat per Olot, pronuncià un discurs a les Corts on digué: «yo profesaba ideas regionalistas, y hoy me complace en afirmar que lo soy más que ayer, porque cada día me convengo más de que para hacer a España grande, respetable y respetada, no hay más solución que dar vida a los organismos que aún tienen alguna y ésta sólo la encuentro en las regiones». Aquest regionalisme s'havia d'entendre sempre dintre la unitat de la «Patria Española» i, dintre d'aquesta unitat «...administrar cada región según los caracteres, costumbres, tradiciones y aspiraciones propias, peculiares y que los diferencien o puedan diferenciar de sus vecinos y hermanos». Discurs extret de l'Arxiu Municipal de Salt, Fons Marquès de Camps.

9. Correspondència del Fons Marquès de

Camps. Arxiu Municipal de Salt.

10. Tingué diversos càrrecs en associacions o institucions agrícoles: de 1897 a 1901 fou president de l'IACSI i el 1929, com a representant de l'IACSI, assistí al Congrés Internacional d'Agricultura de Bucarest. El 1899 ocupà la presidència de la Federació Agrícola Catalano-balear i de la Unió de Vinyaters, i fou dels fundadors de la Unió de Propietaris surers; també va ser vocal del Consell General d'Agricultura. El 1917 fou Director General d'Agricultura i elaborà la llei sobre la conservació i foment de la riquesa forestal. Treballà a més en l'administració de l'Estat com a Enginyer en Cap de monts. Escrigué freqüentment articles al *Calendari del Pagès* i a *Los abonos químicos*, a part de discursos y altres escrits.

11. Claudi Ametlla, *Memòries polítiques 1918-1936*, Barcelona, Distributions Catalònia, 1979, diu: «donava un tracte entre feudal i paternal als pagesos que depenien d'ell».

12. Són interessants les apreciacions i punts de vista que R. Turon reflecteix en les cartes adreçades al Marquès. Vegeu el que pensava de la «qüestió social» a Salt: «la qüestió social realment s'es apaivagat quelcom, però com que'ls obrers d'aquí sempre estan mirant amb simpatia al partit republicà, no perquè es sentin veritables republicans, sinó perquè no senten simpatias a favor dels rics i además per l'enveja i ambició que tenen de no poguer posseir riqueses, es qu'es senten republicans per anar contra Vostès i dels que amb plena satisfacció son veritables amics de vostès». Arxiu Municipal de Salt. Fons Marquès de Camps. Carta escrita el 15-11-1919.

13. *El Autonomista*, 28-09-1916.

14. *Diario de Gerona*, 26-09-1916.

15. Borja de Riquer, «Burgesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració» a *L'Avenç*, 85, setembre 1985, pàg. 26.

16. Els autors volen agrair a Pere Gifre i Ribas l'interès mostrat pel seu treball i el suport que n'han rebut.